

ta 1927 26.923,65, leta 1928 31.654,77 in leta 1929 34.393,72 šilingov.²⁶ Na prosvetnem področju se je društvo naslanjalo tudi na urade prosvetnega ministrstva v posameznih deželah, tako na Koroškem na dr. Winkler-Hermadena pri koroški deželni vladi.²⁷ Iz poročil tudi izvemo, da je Deutscher Schulverein Südmark odobril za gradnjo otroškega vrtca v Velikovcu »znatno« denarno vsoto,²⁸ z njegovo pomočjo pa so tudi zgradili dve ljudski šoli Za Vrhom in na Brodeh.

OPOMBE

1. Slovenski branik, 1909, št. 8, 208; Širši pregled dejavnosti društva Südmark od njegove ustanovitve dalje je pripravil Friedrich Pock s knjigo Grenzschutz im Südosten. Ein halbes Jahrhundert Südmark. Graz—Wien—Leipzig 1940. — 2.

Slov. br. 1911, št. 1, 23. — 3. Slov. br. 1911, št. 6, 154. — 4. Prav tam, 1911, št. 9, 124. — 5. Kärntner Südmarkkalender — Kärntner Jahrbuch (za leto) 1922, 132 in (za leto) 124, 137. — 6. Prav tam, Koledar (za leto) 1923, 132—133. — 7. Kärntner Kalender (za leto) 1929. — 8. Prav tam, (za leto) 1929, 180. — 9. Gl. op. 5; — 10. Kärntner Kalender (za leto) 1930. — 8. Prav tam, (za leto) 1931, 168. — 12. Gl. op. 5. — 13. Kärntner Südmarkkalender (za leto) 1923, 132—133. — 14. Koroški Slovenec, 22. februarja 1922, št. 8. — 15. Kärntner Südmarkkalender (za leto) 1924, 137. — 16. Prav tam, 137—138. — 17. Kärntner Kalender (za leto) 1927, 118—119. — 18. Prav tam, (za leto) 1929. — 19. Prav tam, (za leto) 1930, 151—152. — 20. Prav tam, (za leto) 1931, 168. 21. Prav tam, (za leto) 1927, 118—119. — 22. Gl. op. 19. — 23. Koroški Slovenec, 9. oktobra 1929, št. 41. — 24. Prav tam, 13. julija 1932, št. 28. — 25. Kärntner Kalender (za leto) 1932. — 26. Gl. op. 20. — 27. Gl. op. 18. — 28. Prav tam.

DELEŽ SLOVENSKIH UČITELJEV GLUHIH PRI STROKOVNEM IN SPLOŠNO IZDAJATELJSKEM DELU

BOGO JAKOPIČ

Ko ob pomembnih obletnih pregledujemo delo posameznih zavodov, ne moremo mimo resnice, da so dali vsakemu zavodnemu delu pomemben pečat zavodni učitelji, ki so delovali zunaj ali notraj kake ustanove. Iz bibliografskih in drugih zapiskov je razvidno, da so dajali slovenski javnosti tiskano gradivo o delovanju in skrbi za gluhe v 19. stoletju pretežno zavodi zunaj Ljubljane, saj je ljubljanski zavod nastal šele leta 1900. Po tej letnici, to je v 20. stoletju, pa se je dejavnost v tej smeri osredotočila na ljubljanskem zavodu, kar je razvidno iz nadaljnjega besedila.

Surdopedagoška veda je bila pri nas Slovenceh zajeta v strokovnih knjigah in člankih razmeroma pozno. Tega pa ni težko razumeti, če pomislimo na razvoj naše zgodovine in samobitnosti v preteklosti. Ker je surdopedagoška stroka le veja splošne pedagoške znanosti, je razumljivo, da se je le-ta razvijala v mejah splošne pedagoške prakse na Slovenskem. V dobi, ki jo omenjam, je bil naš živelj pod oblastjo stare Avstrije. Avstrijske dežele pa so bile tudi pri tisku različno upoštrevane. Naše šolstvo je bilo ob zatonu preteklega stoletja pa tudi še nekaj časa na začetku sedanjega stoletja precej tesno vezano na avstrijsko izdajateljsko dejavnost, ki

je imela svoje centre predvsem na Dunaju, v Pragi in v Gradcu. Razumljivo je, da je vse to bilo ozko povezano s splošno politiko avstrijskega monopolizma nad deželami, ki so bile bolj odročne. Obenem pa je bilo to tudi v zvezi s praktično stranjo same založniške dejavnosti, saj so Slovenci tiste dobe dobivali v roke obilico prevodov avstrijskih, nemških in čeških avtorjev, ker jih sami niso imeli dovolj ali ker sami niso imeli dovolj strokovno usposobljenega kadra, ki bi enakovredno uveljavil svoje izsledke in samostojno tiskal učne knjige. Poleg tega je bila na Dunaju centralna cenzurna komisija, žal, v mnogih primerih edino odločujoča za potrditev ali zavrnitev kake knjige. Jasno je, da to niso bili edini pogoji, ki so narekovali stagnacijo splošne pedagoškega, še najbolj pa specialno pedagoškega tiska. Kakor sem že omenil, je bila ena izmed pglavitnih ovir za širjenje surdopedagoške literature tudi premajhna zainteresiranost pedagoškega kadra za ta področja v tej dobi, premajhno znanje našega učiteljstva o vzgoji in delu z gluhiimi, nepopolna osveščenost našega kadra glede na izrazoslovje in stil pisanja v delih s tega področja. Večji pogumni poizkusi v drugi polovici 19. stoletja (Koprivnik in Rudež) so do-

kaj redke izjeme med našimi pedagogi tiste dobe.

Čeprav je bila knjiga, zlasti pedagoška, že od nekdaj cenjena, moremo trditi, da je v naši besedi tiskana knjiga bila še bolj dragocena dobrina, saj je bilo izkustvo pisca malega naroda; ta je hotel širiti svoje obzorje in se поближе seznaniti s tistimi metodami, ki so bile že desetletja last in privilegij številnejših in močnejših narodov.

Poskusi teologa in pisatelja Valentina Staniča (1774—1847) so hvalevredni, četudi še pisani v nemškem jeziku.¹ Leta 1875 je izdal Andrej Pavletič »Knjižico za poduk gluhomev«, kot je naslov dela, ki je zanimivo. (I. do III. r.) Delo je izšlo v Gorici. Bolj pa se lahko pohvalimo s prvim večjim delom take narave v slovenskem jeziku, z delom Janeza Koprivnika, učitelja na učiteljišču v Mariboru, saj je leta 1888 izdal drobno knjigo kot nekakšen ponatis iz učiteljskega lista »Popotnik«. Knjiga, ki nosi naslov »Gluhomutec in nja obrazovanje«, je razdeljena na dve obsežni poglavji, kjer nam pisec govori o vzgoji gluhomega v družini in v šoli ter o življenju gluhih v preteklosti. Značilni naslovi iz te knjige so: Kaj je gluhost, Kako se je prepričati, če je otrok gluhi? Telogibno govorjenje, Glasovni jezik itd.

Poleg navedenega se avtor pomudi tudi ob razvoju izobrazbe gluhomeh in o metodah dela z gluhi. Seveda je imel avtor v mislih predvsem dežele v okviru stare Avstrije. Koprivnik je bil zelo razgledan šolnik in je napravil poseben izpit za poučevanje gluhomeh v Gradcu leta 1887.²

Dve leti pred Janezom Koprivnikom se je na Krasu rodil Anton Rudež, ki je leta 1894 izdal v Gabrščkovi založbi v Gorici obsežno strokovno knjigo o zgodovini in vzgoji gluhomeh z naslovom »Gluhome«. V prvem delu svoje knjige obravnava Rudež zgodovino gluhih po posameznih obdobjih, v zadnjem izmed njih pa se še posebej ustavi ob metodiki vzgoje in izobrazbe. Poleg tega se loteva že tudi naše domače zgodovine izobraževanja gluhih. Vsekakor velja izreči, da je to najboljša surdopedagoška knjiga na koncu 19. in začetku 20. stoletja s tega področja, da ne govorim o tem, kaj vse lahko človek iz nje črpa še danes.

Letno poročilo Kranjskega ustanovnega zavoda za gluhome v Ljubljani, ki opisuje ustanovitev ter prizadevanje učiteljev zavoda, je bilo pisano v nemščini in slovenščini. Izšlo je leta 1907. Sestavil ga je Janko Pianeki. Delo je bilo smotrno organizirano, čeprav je primanjkovalo še strokovno izvežbanega in številčno močnejšega kadra.

V beležkah (skripta) dolgoletnega (sedaj že pokojnega) ravnatelja Gluhonemnice v Ljubljani Frana Grma pa sem mimogrede zasledil kratek sestavek o vodilnih metodikah in različnih piscih, ki govore o razvoju metode dela z gluhi v Evropi v 19. stoletju. Tega seveda pokojni marljivi surdopedagog ni dal v tisk, kakor tudi ne svojih zapiskov o fonetiki, ki pa so že prerasli za naše pojme običajni okvir nekkih skript pa jih žal nimamo v knjigi. Kdor pozna delavno življenje Frana Grma, lahko razume, da je bil on tisti mož prve generacije učiteljev gluhih, ki si je s svojim delom zaslužil trajen spomin, saj je nenehno zasledoval razvoj in dosežke fonetike ne samo v Avstriji, temveč tudi drugod po svetu. Največ svojih člankov je izročil »Popotniku« in »Učiteljskemu tovarišu«. V »Popotniku« sta izšli razpravi »Vzroki pomanjkljivemu govoru« in »Določitev inteligence in sluha« (iz leta 1920) ter članek »Skrbstvena vzgoja« (Slovenska šolska matiča, 1920). Mnogo člankov je izšlo tudi drugod. Dosti pa jih je še neprebranih in v rokopisu.

Če primerjamo to pisateljsko vneto na začetku našega stoletja s tisto, ki je bila v 19. stoletju bolj usmerjena k materialni rešitvi problematike vzgoje in izobraževanja gluhih (gradnja Zavoda v Ljubljani) ter k šolanju mlajšega učiteljskega rodu v smislu, kako pomagati gluhi, je pot razvoja našega sistema, vključevanja v vzgojo in izobrazbo gluhih jasna. Med učitelji, ki so službovali v 70-letnem razdobju, prav z lahkoto zasledimo skupino praktičnih pedagogov, ki so bili dokaj večji pisci samostojnih strokovnih del. To pa je bilo tem bolj potrebno, ker so morali na tem področju orati ledino tako v strokovni terminologiji kakor tudi v vzgledih, kako se ravnati, da bo našemu gluhemu otroku kar najbolj pomagano. Večje literarno udejstvovanje te prve učiteljske generacije je v veliki meri in z gotovostjo zavrla prva svetovna vojna. Zato je tembolj jasno, da so se po njej že začela kazati znamenja literarne in literarno strokovne odjuge. Zavodni učitelji Ivo Erbežnik, Vita Zupančič in Vilko Mazi so že leta 1921 izdali čitanko za I. razred, ki je lepo litografirana ter je lahko še danes zgled za pedagoško poglobljeno in gluhih otrokom zelo primerno učno knjigo. Slike so bile delo učitelja Erbežnika in so zelo lepo izdelane. Leta 1923 je uredil pedagog Vilko Mazi posebno »Čitanko za izredne osnovne šole« (74 podob), ki je bila skupno delo zavodnega kolektiva. V njej je več Gasparijevih podob.

Članke in poročila o gluhih otrocih zasledimo na številnih mestih v dnevnem in revialnem tisku. Med najaktivnejše pisce medvojne dobe moramo upravičeno šteti Vilka Mazija, ki je bil začetnik in mentor logopedskemu oddelku na našem zavodu. Njegovo delo je precej obsežno, zato se bojim, da bom kaj izpustil. Med njegova strokovna dela naj uvrstimo sledeče: leta 1933 je izdal knjižico »Usoda gluhoneme mladine«, leta 1935 »Govorne motnje« in »Pomoč gluhonemi mladini«, leta 1941 socialno usmerjeno brošuro o delu na zavodu »Pomoč najbednejšim«. Leta 1948 je izšla knjižica »Preprečevanje in zdravljenje jecanja«. Poleg naštetega je ostalo še marsikaj v rokopisu. Znana je tudi njegova čitanka za posebne osnovne šole, ki pa je izšla že leta 1923. Tako lahko prištevamo V. Mazija med pionirje za sestavo učbenikov za prizadete v stari Jugoslaviji. Vilko Mazi je znan tudi kot planinski pisatelj in kartograf, njegova je npr. knjižica »Razgled s Triglava« itd. Pisal je v številne časopise. Objavljal je svoje članke tudi v zavodnih zbornikih ob jubilejih.

Med starejšo predvojno skupino (pred drugo svetovno vojno) ne smemo pozabiti dela pedagoga Rudolfa Dostala, ki je uredil s sodelavcem Supančičem »Zbornik ob 40-letnici Gluhonemnice v Ljubljani« (1940). Rudolf Dostal je bil lokalni zgodovinar in nabiralec ljudske folklorne. Pisal je v različne zgodovinske časopise pod oznako »Labacensis (Ljubljčan)«. Anton Skala, referent za posebno šolstvo v Beogradu, je napisal knjigo »Vzgoja razvojno prizadetega otroka«, ki jo je prevedel v slovenski jezik Marjan Pavčič.

Pred vojno je deloval na tem zavodu tudi pedagog Vinko Rupnik, ki je z učenci pripravljaval, urejal in opalografiral otroški list za gluho mladino »Sonček« (1937—1941). Ta je s sodelavcem Erbežnikom zaoral trdo v ledino ter s prijetnim smislom za urejanje zahtevnejšega časopisa oblikoval priručno glasilo. »Sonček« je bil uvod v skupino listov, ki so jih izdajali in brali gluhi učenci ob podpori učiteljskega kadra še v nadaljnjih letih.³ Omeniti je treba zavodnega pedagoga Karla Puharja, ki je pisal že pred vojno v listu »Glas nedužnih« o globalni metodi.

V razdobju med obema vojnama je zavodni katehet Alojzij Tome izdal Katekizem za gluhoneme (leta 1939), ki je opremljen s slikami v barvah. Leta 1932 in 1944 pa sta izšla izpoda peresa istega avtorja drobna molitvenika za gluhoneme. Sodelavci prvega jubilejnega zbornika (1940) so surdopedagogi starejše in srednje učiteljske generacije zavoda: Mirko Dermelj, I. Kunst, Ljubo Der-

melj, Anton Skala, Vita Zupančič, Fran Grm, Vilko Mazi, Viktor Šega, Karel Puhar, Jože Zakovšek, Ivan Erbežnik, Alojzij Tome, Rudolf Dostal, Ljudmila Penko, Metod Kumelj, Marija Ravnikar, Zdravko Omerza, Matilda Podkrajšek, Drago Supančič, Vinko Rupnik. Pri Zborniku, ki je izšel leta 1950 ob 50-letnici Zavoda, so sodelovali še nekateri pisci predvojnega zbornika, vmes pa že najdemo imena mlajše generacije učiteljev zavoda. Tako se srečamo z imeni znanih surdopedagogov: Mirka Dermelja, Ljudmilo Penko, Zore Pianeki, Marije Ravnikar, Zdravka Omerza, Albina Ogorelca, Stanka Kavčiča, Emila Ulage, Vinka Rupnika, Franceta Kunaverja, Jožeta Kmetca, Štefke Škrk-Bernot, Zvonka Ermenca, Ele Erker, dr. Hribarjeve ter gojencev zavoda. V tem zborniku se že kažejo prizadevanja po novih izsledkih na področju surdopedagogike in logopedije in skrb mlajše generacije, da bi enakopravno vstopila v celotno dejavnost tako lepo začetega dela starejše generacije.

Med najvidnejše predstavnike tistih, ki pišejo v korist gluhih in vzgajajo s svojimi prispevki in praktičnimi napotki novo generacijo učiteljev in vzgojiteljev, moremo brez pridržka prišteti Zdravka Omerza in Emila Ulaga. Področje logopedije je zelo obsežno; svoj osebni pečat mu je dal z dolgoletnim delom logoped Zdravko Omerza. Po svojih predhodnikih Vilku Maziju, Dragu Supančiču in Albinu Ogorelcu je prevzel logopedsko delo na zavodu. Poleg zahtevnega dela je našel čas za sestavljanje nekaterih več ali manj obsežnih del s surdopedagoškega in logopedskega ter avdiopedagoškega področja dela. Med najvažnejša dela tega avtorja sodijo: Predšolski gluhi otrok in njegova vzgoja (Ljubljana 1955), Logopedija (Ljubljana, 1959), Naglušni otrok (Ljubljana, 1964), Slušne sposobnosti učencev na osnovnih šolah (Ljubljana, 1963), Uporabna fonetika (Ljubljana, 1964, 1970), Metodika pouka računstva — Začetno računanje. Sodeloval je pri II. in III. berilu za gluhe (Ljubljana, 1954, 1972) ter pri obeh jubilejnih zbornikih zavoda (1940, 1950). Zadnje važnejše njegovo delo so Govorne napake (1972). Napisal je številne članke za pedagoge in specialne pedagoge v Specialni školi, v Sodobni pedagogiki in v dnevnem in revialnem časopisu in tudi v inozemskih časopisih. Njegovo kritično, izdajateljsko in vzgojno delo je bogato.

Med vestnimi sodelavci zavoda, ki so si nenehno prizadevali po razvoju in napredku ter pisali številne članke in samostojna dela, naj omenimo zavodnega pedagoga Emila Ulago. Kot urednik časopisa »Naš svet« (1951—1961)

je uspel pridobiti za sodelovanje številne zavodne in druge pedagoge, ki so z vso marljivostjo bodisi sami ali pod njegovim mentorstvom zapisali za gluho mladino lepo število odličnih in dobrih sestavkov, ki jih še danes z veseljem bere. Za Naš svet so pisali: Zora Pianeki, Draga in Emil Ulaga, Zinka Snoj, Nikola Ignjatović, Vera in Jože Kmetec, Milena Šubert, Stanko Kavčič, Ela Erker, Jože Zakovšek, dr. Stane Zaletel, Jožica Glažar, Nuša Kramar, Štefka Bernot, Avgust Gabrovec, Majda Puhar, Angela Smerkolj, Marjana Lunder, Marija Lipužič, Jelka Godec, Jože Bergant, Stana Vinšek in drugi, tudi številni učenci osnovne in poklicne šole. Sestavki so bili zbrani po težavnostni stopnji in problematiki od lažjega k težjemu; to je, od beril in sestavkov, primernih za učence nižjih razredov osnovne šole, do takih prispevkov, ki so bili dobrodošli učencem višjih razredov osnovne in poklicne šole. S tem delom je prvič v zgodovini zavoda postal specialni list za slušno prizadeto mladino tudi dobrodošel in uspešen učni pripomoček, ki je nadomeščal takrat še zelo redka berila za te učence.

Emil Ulaga ima bogate zasluge za oblikovanje govora naših učencev, saj je prav v ta namen napisal kar dve samostojni knjigi: *Pikapolonica* (Ljubljana, 1960) in *Pogovarjajmo se* (Ljubljana, 1965). Obe lepo ilustrirani in pedagoško bogati knjigi imata tudi slovar s primernimi ilustracijami. Veliko delo je opravil tudi pri učbenikih materinega jezika za osnovne šole za gluhe učence. Sodeloval je pri IV. berilu za gluho mladino (Beograd 1956) in pri V. berilu za gluho mladino (Beograd 1957). V sodelovanju z Drago Ulaga je prevedel obe berili v slovenski jezik. Napisal je Prvo berilo za gluhe, Četrto berilo za gluhe (1970 — v rokopisu) ter pripravil slikanico za predšolske otroke, h kateri je posnel tudi barvni pomični film in diapozitive, k besedilu pa napisal ritmično — relativno melodično notacijo. Ulaga je napisal tudi Prvi slovar, Drugi slovar in slovar k Prvemu berilu v obliki vpisne vlepljenke za utrjevanje programiranih vsakodnevnih pogovorov. Prevedel je iz srbohrvaščine računico.⁴ Sodeloval je pri zbornikih 1950 in 1970. Poleg bogate izdajateljske žetve na surdopedagoškem področju, kjer je priznan avtor, je Emil Ulaga kot glasbenik poklonil mladim in starejšim nekaj prav lepih skladb v edicijah: *Trinajst otroških* — glasbena slikanica za mlade pianiste (DZS, 1956), *Deset otroških*, (DZS, 1951), *Trije mešani zbori* (DZS Ljubljana, 1960), *Veselo zapojmo*, (Ljubljana, 1962). Pisal je otroške pesmi za Grlico, Pionirja in Cicibana,

strokovne sestavke pa za Specijalno šolo in Prosvetnega delavca. Kot dolgoletni pedagoški vodja zavoda se je lepo uveljavil tudi nadarjeni surdopedagog Zvonko Ermenc. Sodeloval je v Glasu nedužnih (pred drugo svetovno vojno), v Specijalni školi, v Roditeljskem listu (v Mariboru in v Beogradu), v Našem svetu in v drugih pedagoških revijah, kjer mu je uspelo prikazati duševni razvoj normalnega in gluhega otroka. Velik je njegov delež pri metodiki pouka govora, saj je vse svoje znanje posvetil temu področju ter bil tu pravi strokovnjak. S sodelavcem Žajo je izdal v zveznem merilu IV. berilo za gluhe. Na zavodu, kjer je deloval vrsto let, je ohranjenih še danes mnogo njegovih samostojnih izdelkov in pripomočkov za pouk govora in slovenskega jezika, za področji, ki sta pri nas dva samostojna predmeta.

Za Ermencem je prevzel mesto pedagoškega vodjo Jože Kmetec, ki je leta 1957 izdal samostojno publikacijo »Kratka zdravstvena pedagogika«, ki je prvi tovrstni poskus pri nas. Poleg tega dela je Jože Kmetec pisal še druge strokovne članke v Roditeljskem listu, v Sodobni pedagogiki, v Našem svetu in drugod. Znana je njegova razprava v Sodobni pedagogiki 1960/4 z naslovom: »Slušno prizadeti otroci in avdiologija«. Iz srbohrvaščine je prevedel Računice za I., II, III. in IV. razred osnovne šole za gluhe otroke.

Poleg navedenega je bil Kmetec tudi recenzent novejšega učbenika za gluhe. Precej se je ukvarjal tudi s problemom, kako približati gluhim učencem šahovsko igro. V ta namen je napisal v Naš svet pedagoško zanimivo uvajanje mladine v skrivnost šahovske igre (v nadaljevanjih). Zelo zanimivo je Prvo berilo za nižjo stopnjo na gluhonemnicah v pomožnih razredih. Sestavil ga je Drago Supančič z ilustracijami F. Kunaverja leta 1947, pa ni izšlo.

Zavodni sodelavki Jožica Glažar in Ela Erker sta tudi leta 1950 pripravili Prvo čitanko, ki pa ni bila natisnjena. Več sreče je imelo Drugo in Tretje berilo za gluhe (Bgd. 1955), pri katerem so sodelovali delavci zavoda: Zdravko Omerza, Jožica Glažar, Milena Šubert, Majda Puhar in Draga Ulaga. Zavodni pedagog Štefka Bernot je prevedla iz srbohrvaščine knjigo zemljepisnega pouka za gluhe za 5. razred osnovne šole (samostojna knjiga).

Bogato dediščino vzgoje in izobraževanja na likovnem področju je prevzel po II. svetovni vojni likovni umetnik akad. slikar France Kunaver. Samostojno je izdal učbenik za najmlajše in mlade risarje z naslovom »Mladi risar« (1950). Pomembno je njegovo

originalno in izredno številno ilustrativno delo v Našem svetu od leta 1951 do 1961. Ilustriral je številne učbenike za gluhe in slabovidne učence in prekrasno opremil Jurčičevo zgodbo Kozlovska sodba v Višnji gori (MK, 1950) ter vodil mlade risarje po številnih ilustracijah v že omenjenem zavodnem glasilu Naš svet. V rokopisu v tušu je ostal za tisk bogato in domiselno ilustrirani Cankarjev Martin Kačur.⁵

Sedanji ravnatelj zavoda v Portorožu, ki je nekaj let deloval na tem zavodu, Janko Blažej, je pisal o uspehih verbotonalne metode v Specialni školi, skupaj z nekdanjim direktorjem našega zavoda Vinkom Ukmarjem. Janko Blažej je sodeloval s prispevki v Specialni školi, v Prosvetnem delavcu, v Delu v Jeziku in slovstvu, s članki, ki zadevajo predvsem govor in fonetiko. Poleg tega je bil tudi soavtor knjige, potopisa o Himalaji. Kot recenzent učnih knjig za gluhe in kot predavatelj na PA je imenovani tudi znan. Najnovejši čas je narekoval izdajo novih učbenikov, zlasti beril za gluho mladino. Tako so sodelovali kot avtorji novih beril sledeči zavodni delavci: Slikanici za predšolske otroke (avtorja Emil Ulaga, Cvetka Uranker), Prvo berilo (avtor Emil Ulaga), Drugo berilo (avtor Zdravko Omerza), Tretje berilo (avtorja Anton Uranker — Bogo Jakopič), Četrto berilo je izšlo v zveznem merilu: priredila sta ga Bogo Jakopič in Stanko Kavčič.

Poleg navedenega izdaja zavod oz. pionirska organizacija na zavodu glasilo Naš prijatelj. Glasilo ureja uredniški odbor, čigar člani so: Emil Ulaga, Bogo Jakopič in Metka

Picelj. Razne tehtne razprave iz defektologije, vzgoje in izobraževanja gluhih so v defektoloških zbornikih, (Kotor 1962, Murter 1967, 1968, 1969) s prispevki: Marjane Lunder, Emila Ulage, Marije Lipužič, Marije Ravnikar in Romana Zupančiča.

Upanje je, da bodo prihodni sodelavci zavoda, ki so se ukvarjali in se še ukvarjajo s strokovnim delom na zavodu in pišejo ustrezne članke kakor tudi članke in knjige, ki neposredno ne zadevajo surdopedagoškega področja, izpopolnili svojo dolžnost do skupnosti tudi v bodoče, saj vemo in čutimo, »da kar more, to mož je storiti dolžan«.

Poleg zavodnih sodelavcev, ki sedaj ustvarjajo in pišejo na zavodu, pa ne moremo niti mimo tistih, ki tudi pomagajo zavodu z vzgojo in izobraževanjem naših strokovnjakov na Pedagoški akademiji ali pa na Visoki defektološki šoli v Zagrebu. Že dolgo časa je tradicija, da daje naš zavod zaslužne pedagoge kot predavatelje na Pedagoški akademiji. Med njimi naj omenimo Grma, Ermenca, Ulago, Zakovška, Kmetca, Omerzo, Lipužičevo in Blažaja.

OPOMBE

1. V. Stanič, Gefühle eines Taubstummen vorgetragen bei Gelegenheit der am 9. September 1844 abgehaltenen Prüfung der Taubstummen.
2. Več o tem SBL, IV, Ljubljana 1932, str. 514.
3. Naš svet 1951—1961. Naš prijatelj 1969.
4. Mi računamo, Beograd 1962.
5. I. Cankar, Martin Kačur, knjiga velikega formata 40 x 30 cm, ilustriral F. Kunaver (rokopis).

I. ENART MRAVLJA = LEONHARDUS FORMICA

PRIMOŽ SIMONITI

V pričujočem zapisku naj mi bo dovoljeno na kratko opozoriti na življenje in delo Lenarta Mravlje (Mraula, Maraula), za Slove-njegradčanom Matevžem Cerdonisom in Koprčanom Jernejem Pelušičem (Pelusius), ki sta delovala še v 15. stoletju v Padovi oziroma v Benetkah, menda prvim zgodnjim tiskarjem slovenskega rodu. Za njegovo »slovensko« in »dunajsko« dobo je na voljo sorazmerno veliko podatkov, oboje je treba le povezati. Zato naj na kratko povzamem:

Rodil se je v petdesetih letih 16. stoletja na Kranjskem — po Kidriču v Ljubljani, po Ca-

stleju v Rihenberku (Reiffenbergasch?) — se šolal v Ljubljani in se zdel kot bister in glasbeno nadarjen fant (menda je znal na pamet vse slovenske pesmi, ki so jih peli slovenski protestantje), primeren za pomoč pri tiskanju slovenskih in hrvaških knjig v Ungnadovem biblijskem zavodu v Urachu, kamor so ga poslali leta 1563. Tu je kot tiskarski pomočnik res sodeloval pri tisku Klombner-Juričičeve pesmarice (1563) in Trubarjeve Cerkovne ordninge (1564) ter vrste hrvaških knjig. Ko je delo v zavodu po Ungnadovi smrti zamrlo, je najprej delal pač v Morhar-